

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

ترجمه کتاب "زندگانی امام علی نقی الهادی (علیه السلام)"

بزبان اردو

تالیف حجة الاسلام باقر شریف القرشی

"حیات امام علی نقی علیه السلام"

استاد راهنما:

حجة الاسلام سید احتشام عباس زیدی (رحمہ اللہ)

استاد مشاور:

حجة الاسلام کلب صادق اسدی (رحمہ اللہ)

دانش پژوه:

شبیہ الحسن فیضی

سال ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۴۳۵

تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

انتساب

میں اپنی اس کاوش کو حکمت و عدالت کے علمبردار، عصمت و شجاعت کے پیکر، علوم الہی کے خزینہ دار، پیغمبر اکرم کے دسویں نائب برحق، حضرت امام علی نقی علیہ السلام کے نام نامی سے منسوب کرتا ہوں۔ اس امید کے ساتھ کہ آپ کے الطاف و کرم و نیا و آخرت میں حقیر کے شامل حال رہیں۔

تشکر و قدر دانی

الحمد لله و سلام على عباده الصالحين

از باب من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق مراتب سپاس و قدر دانی خود را از سروران ذیل اعلام می دارم.

۱- مسئولین محترم مرکز جهانی علوم اسلامی که زمینه تألیف، تصنیف، تحقیق و پژوهش را برای طلاب و محققان این مرکز علمی فراهم آوردند به ویژه مسئولین مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی.

۲- از استادانم که چون شمع سوختند تا کسانانی چون من از پرتو وجودشان بهره بگیرند از خداوند بزرگ توفیق و مکرمت آنان را خواستارم، استاد راهنمای نکته سنج و با دقت جناب آقای حجة الاسلام و المسلمین سید احتشام عباس زیدی مد ظله، و استاد مشاور جناب آقای حجة الاسلام و المسلمین کلب صادق اسدی دام ظلّه که با وجود مشاغل زیاد راهنمایی و مشاورت این پایان نامه را بر عهده گرفتند همچنین از استاد محترم داور که برای مطالعه این پایان نامه حوصله بخرج داده تشکر می نمایم.

اینجانب موفقیت همه آنها را از درگاه خدای متعال مسألت می

نمایم ﴿ان الله لا یضیع اجر المحسنین﴾ و هو ولی التوفیق.

عرض مترجم

میں نہ تو مصنف ہوں اور نہ ہی مولف، ہاں! ترجمہ کرنے کی کوشش کرتا ہوں، چند سال قبل میرا ایک ترجمہ بعنوان معاشرہ کا اہم مسئلہ ”یتیہی“ کے نام سے شائع ہوا تھا۔ زیر نظر کتاب بھی ترجمہ ہے، مجھے مسرت ہے کہ میں اپنی اس کاوش کو قارئین کی خدمت میں پیش کر رہا ہوں امید ہے کہ کسی حد تک مفید ثابت ہوگی۔

محققین اور صاحبان قلم سے گزارش ہے کہ اگر ترجمہ میں کہیں کوئی غلطی نظر آئے تو میری راہنمائی ضرور فرمائیں گے تاکہ آئندہ اس کی اصلاح کی جاسکے۔

اس کتاب کے ترجمہ کے انتخاب میں گروہ تاریخ نے میری مدد کی، استاد راہنما محترم حجۃ الاسلام مولانا احتشام عباس زیدی صاحب دام ظلہ نے راہنمائی کی اور استاد مشاور حجۃ الاسلام مولانا کلب صادق اسدی صاحب نے مشوروں سے نوازا۔ میں ان سب کا تہہ دل سے شکر گزار ہوں۔ یہ بات میں بلا خوف و تردید کہہ سکتا ہوں کہ اگر خدا کی توفیق معصومین کا کرم اور مذکورہ افراد کی کوشش میرے شامل حال نہ ہوتی تو یہ کام میرے بس کا نہیں تھا، یہ ذکر کرنا ضروری ہے کہ میں نے اس کتاب میں مولف محترم کی روش سے ہٹ کر قارئین کی سہولت کے لئے ایک مقدمہ پانچ ابواب اور ایک خاتمہ قرار دیا ہے۔

دعا ہے کہ خداوند عالم بطفیل محمد و آل محمد ہم سب کو قلم کے ذریعہ دین کی خدمت کرنے کی توفیق

آمین

عطا کرے۔

دعاؤں کا طالب

شبیبہ الحسن فیضی

چکیده مطالب

از بررسی کتابنامه‌ها و فهرست‌های موجود بر می‌آید که در مورد زندگانی دهمین پیشوای دین امام هادی علیه السلام کار زیادی انجام نگرفته است و حق آن امام همام توسط نویسندگان شیعی که به انگیزه عشق و محبت در باره بزرگان دین قلم می‌زنند، ادا نشده و اطلاعات غالب افراد در باره زندگانی حضرتش چندان نیست.

درست است که ویژگیها و شخصیت والای امام هادی علیه السلام حتی دانشوران اهل سنت را به کرنش در برابر مقام علمی و منش انسانی و سجایای اخلاقی و الهی و اداشته، و علماء و دانشوران برجسته اهل سنت از قبیل ابو الفلاح حنبلی و یافعی و ابو الفداء و ابن صباغ مالکی و ذهبی و ابن حجر و محمد بن طلحه و غیر ذلک اقوال زیبای درباره شخصیت امام هادی^ع دارند که در این کتاب مفصلاً ذکر می‌گردد. و از باب نمونه قول محمد بن طلحه شافعی ذکر می‌نمایم او میگوید:

”اوصاف و مناقب علی هادی^ع بر گوشه‌های شنوندگان چون آویزه‌های زمردین می‌درخشد و گهرهای است در درج اندیشه‌های انسانی، وی بی

نظیرترین خصال را در خود جمع آورده بود و آنها را از درجه نبوت و رسالت و بطون اصیل عرب به میراث برده بود". (۱)
ابن صباغ مالکی در کتاب خود ذکر می کند:

"روح و اخلاق حضرت نرم و شیرین بود، سیرت وی عادلانه و دوستی هایش خیر خواهانه بود. در وقار، آرامش، عفت، پاک رفتاری، زیرکی، شجاعت، شرف و همت عالی بر سنت نبوی و سیرت علوی بود". (۲)
تک نگاری درباره حضرت کم داریم خصوصاً در زبان اردو. اثری که به ترجمه آن دست زده ایم آثاری است که درباره برخی از ابعاد گسترده زندگانی نورانی آن حضرت نمایان نموده است.

مؤلف این اثر سودمند روحانی عظیم القدر دانشمند پرهیزگار "علامه باقر شریف قرشی" از علماء بزرگوار نجف اشرف اند. همو شخصی که مشتعل از عشق پیشوایان دین است که در راه معرفی آنان و پاسداری از حیات شان کتابها خوانده، کوششها نموده، مرارتها کشیده و گامهای بلندی در زدودن گرد و غبار تاریخ از چهره امید بخش پیشوایان معصوم برداشته است.

این پژوهش می کوشد فرازهای از زندگانی امام هادی را از لابه لای

(۱) مطالب السبؤل ص ۸۸

(۲) الفصول المهمة ص ۲۶۸

متون متنوع تاریخی بیرون کشیده، ارائه دهد.

مؤلف محترم باب اول کتاب را با ذکر تولد و شگوفائی، تاریخ ولادت، پدر مادر، نسب و کنیه و القاب، سیمای حضرت، ذکاوت، هیبت و وقار و در آخر این باب اظهارات نویسندگان را می آورند.

باب دوم: درباره مظاهر و جلوه های از شخصیت امام بررسی میکند و در این باب مطالب زیر را مطرح می کند. امامت، نیاز به امامت، عصمت ائمه نیز از سجایای اخلاقی مانند بخشش و کرم، زهد و پارسائی، زندگی انبیاء گونه، هدایت گمراهان، عبادت ادعیه و اتصال به حق و استجاب دعا و غیره تحلیل و بررسی عمیق نموده و در خدمت خوانندگان قرار داده است.

باب سوم: این باب را بعنوان علوم و معارف ارائه می دهد خداوند متعال به ائمه اطهار علم و دانش، فرزادگی و حکمتی عطا نمود که برای انسان بی سابقه بود و هیچ کس دیگر این چنین بر خوردارا از الطاف حق نگشت.

مؤلف محترم احادیثی را آورده که آنحضرت از اجداد بزرگوارشان روایت کردند، سپس احادیثی فقهی از امام هادی ذکر می کنند که فقهاء و مجتهدین در استنباط احکام الهی بکار می برند از قبیل نماز، روزه، حج، زکوة، خمس، وقف، اجاره، تجارت، قضاوت و حدود و غیره. سپس ادعیه

امام[ؑ] که از جمله گرانقدرترین میراث اسلامی بشمار می رود و حاوی زیبا ترین و عمیق ترین جلوه های دینی است ذکر میکند. و همچنین زیارات، زیارت غدیریه معروف به جامعه کبیره که از حضرت هادی[ؑ] بدست ما رسیده است تحلیل و تجزیه مبسوطی دارد. اما در ختام این باب مجموعه ای از کلام نورانی حضرت[ؑ] با توضیح مختصری ذکر می نماید. بنده لازم می دانم حد اقل يك حدیث در اینجا بیاورم.

امام هادی[ؑ] فرمود:

”خیر من الخیر فاعله و اجمل من الجمیل قائله و ارجح من العلم

عامله...“

”بهتر از نیکی، انجام دهنده آن و زیباتر از زیبا گوینده آن و برتر از علم

بکار گیرنده آنست.“

باب چهارم: امام در سامراء که مؤلف محترم مباحث گوناگون را مطرح نموده و انواع مصائب و رنجها را که امام متحمل گشت ذکر میکند. مثلاً بازرسی خانه امام[ؑ]، سعایت از امام، امام توطئه را خنثی می کند، متوکل به فتاوی امام[ؑ] تن می دهد، پرسشهای یحیی بن اکثم و ابن سکیت و جواب های امام[ؑ]، بازداشت حضرت[ؑ]، تلاش نافرجام برای ترور امام[ؑ]... نفرین حضرت[ؑ] و هلاکت متوکل و غیره ذالك.

باب پنجم: دوران امام، امام هادی[ؑ] تنها نماینده و سخنگوی جبهه

مخالف حکومت عباسی و یکی از رهبرای پیشقدم این امت در روش پیکار
گران‌ه‌اش علیه طغیانگری و ستم بشمار می‌رفت و موضعی مخالف و
انعطاف‌ناپذیر در برابر پادشاهان و حکام عصرش اتخاذ کرده بود. و روش
مبارزهٔ حکمت‌حکیمانه الهیه امام باطاغوت‌های زمان را مطرح می‌کند.
دوران امام را مؤلف باین نحو بیان کرده:

۱- حیات سیاسی

۲- حیات اقتصادی

۳- حیات دینی و اعتقادی

اوضاع سیاسی آن زمان را مؤلف کاملاً بررسی نموده در دست
خوانندگان قرار داده است اوضاع اقتصادی طوری بود که متوکل عباسی
امام را در شدیدترین محاصرهٔ اقتصادی قرار داده بود و مجازات‌های سنگینی
تعیین کرده بود برای شیعیان و دوستانی که به دیدار امام می‌رفتند یا حقوق
شرعیه می‌آوردند. همین‌طور اوضاع اقتصادی عامه مردم بشدت نامناسب
بود و در تنگنای عجیبی بسر می‌بردند. ولی از طرف دیگر متوکل بیت
المال را به رقاصان، دلکها و شراب و کباب و ساختن کاخها تباه و برباد
می‌کرد.

اوضاع دینی زمان امام: به کمک خلفای عباسی دشمنان و مخالفان
اسلام بدعت‌های زیادی در دین اسلام ایجاد کردند و عقائد مردم را مضطرب

ساخته بودند اما امام^ع و علماء در سرپرستی امام باکوشی^ع خستگی ناپذیر
غبار اوهام و بدعتهای دشمنان را فرو می نشانند. که این کتاب استفاده از
موثق ترین منابع، مطالب را ارائه خواهد کرد.

خاتمه: مؤلف در خاتمه کتاب کیفیت شهادت امام هادی^ع و تجهیز و
تکفین و تدفین ذکر می نماید.

والسلام

فہرست کتاب

۱	مقدمہ
	پہلا باب	
	ولادت اور نشوونما	
۸	والد بزرگوار
۹	مادر گرامی
۱۰	عظیم فرزند
۱۱	ولادت کا سال
۱۲	اسم مبارک
۱۲	کنیت
۱۳	القاب
۱۵	حلیہ مبارک
۱۵	حقیقی محافظ
۱۸	شعور
۱۹	علم و ذہانت

۲۱	ہیبت و وقار
۲۲	امام کا احترام علویوں کی نظر میں
۲۳	امام اور اہل کتاب
۲۵	امام کی شخصیت اور مصنفین

دوسرا باب

شخصیت کے مظاہر

۳۱	امامت
۳۱	امام کی ضرورت
۳۲	عصمتِ ائمہ
۳۲	علمِ ائمہ
۳۷	امام علی نقی کی امامت پر نص
۳۸	۱۔ اسماعیل بن مہران
۳۹	۲۔ الخیرانی
۳۹	۳۔ صغر بن ابی دلف
۳۹	۴۔ جماعت
۴۰	۵۔ احمد بن ابی خالد
۴۰	حضرت کا کرم
۴۳	امام کا زہد
۴۴	زراعت

۴۵	گمراہوں کی ہدایت
۴۶	صوفیوں کی ہم نشینی سے ممانعت
۴۸	احترام علماء
۵۱	عبادت
۵۲	قنوت میں حضرتؑ کی دعائیں
۵۶	نماز صبح کے بعد حضرتؑ کی دعا
۵۸	نماز عصر کے بعد حضرتؑ کی دعا
۶۰	استجاب دعا

تیسرا باب

علوم و معارف

۶۸	احادیث پیغمبر اکرمؐ
۷۵	احادیث امیر المومنین علیؑ
۸۰	احادیث امام باقرؑ
۸۰	احادیث امام صادقؑ
۸۵	احادیث امام موسیٰ کاظمؑ
۸۵	احادیث امام رضاؑ
۸۶	احادیث مشککہ کو اہلبیتؑ کی طرف پلٹا دو
۸۷	مختلف احادیث
۸۸	فقہ

۸۸	غسل میت
۸۹	نماز اور حرام گوشت جانور کی کھال
۹۰	نماز انسان کے بال میں
۹۱	نمازی کے سامنے سے گزرنے کا حکم
۹۱	مقام بیداء میں نماز
۹۲	شیشہ پر سجدہ
۹۲	بیہوش کی نماز
۹۳	سفر مکہ میں قصر نماز
۹۴	خمس
۹۵	زکوٰۃ
۹۶	مستحق زکوٰۃ
۹۷	زکوٰۃ فطرۃ
۹۸	روزہ
۱۰۰	حج
۱۰۰	تجارت
۱۰۱	ظالموں کا تعاون
۱۰۲	اجارہ
۱۰۴	وقف
۱۰۵	حلال گوشت
۱۰۶	قضاوت

۱۰۷	حدود
۱۰۹	غالیوں کا کفر
۱۰۹	حضرت کی دعائیں
۱۱۰	نختیوں میں حضرت کی دعا
۱۱۸	سونے کے وقت کی دعا
۱۱۸	دعائے اعتصام
۱۱۹	شیطان سے پناہ کی دعا
۱۲۰	دعائے جلیل
۱۲۰	مناجات
۱۲۲	ائمہ کے لئے حضرت کی زیارتیں
۱۲۲	زیارت جامعہ
۱۲۳	سند کی صحت
۱۲۴	زیارت جامعہ کی بلاغت
۱۲۴	زیارت جامعہ کی شرحیں
۱۲۵	زیارت غدیر (جامعہ کبیرہ)
۱۳۷	انبیاء کے واقعات
۱۳۸	جناب موسیٰ اور خدا
۱۳۹	حکمت عیسیٰ
۱۳۹	تاریخ اسلام کے کچھ واقعات
۱۴۰	پیغمبرؐ علیؑ کی فضیلت

۱۴۱	زمانہ غیبت میں علماء کی فضیلت
۱۴۲	صبر کی فضیلت
۱۴۳	بعض دنوں کو برا سمجھنا
۱۴۴	نظافت
۱۴۵	کسب حلال دشوار ہے
۱۴۶	موت کی حقیقت سے بے خبر
۱۴۸	توبہ بنصوح
۱۴۸	رجیم کے معنی
۱۴۹	پست و فرومایہ لوگ
۱۴۹	اقوال زریں

چوتھا باب

امام سامراء میں

۱۶۷	امام مدینہ میں
۱۶۸	چغلی خوری
۱۶۹	نا کام سازش
۱۷۰	متوکل کا خط امام کے نام
۱۷۱	اہل مدینہ کا خوف
۱۷۲	گھر کی تلاشی
۱۷۲	امام کو سامرا لے جانا

۱۷۳	صعالیک سراے
۱۷۴	متوکل سے ملاقات
۱۷۴	گھر کی خریداری
۱۷۴	مسائل میں رجوع کرنا
۱۷۷	سب سے بڑا شاعر؟
۱۷۸	امام کا امتحان
۱۸۰	یحییٰ بن ائثم کے سوالات
۱۸۹	زیارت قبر امیر المومنین
۱۹۷	خاک شفا
۲۰۱	بیت الشرف پر حملہ
۲۰۴	بطحاوی کی شکایت
۲۰۵	امام کا اقتصادی محاصرہ
۲۰۵	امام کو نظر بند کرنا
۲۰۷	نا کام منصوبہ
۲۰۹	امام کی توہین
۲۱۰	بدوعا
۲۱۷	متوکل کی ہلاکت
۲۱۷	متوکل کے قتل کی سازش
۲۱۷	سازش کے ارکان
۲۲۰	بختری متوکل کے سوگ میں

۲۲۰	تبصرہ
۲۲۱	متنصر کی حکومت
۲۲۱	متنصر اور علویین
۲۲۲	متنصر اور شعراء
۲۲۳	زیارت قبر امیر المومنین اور امام حسینؑ کی اجازت
۲۲۳	متنصر کی وفات
۲۲۳	مستعین کی حکومت
۲۲۵	اسراف اور فضول خرچی
۲۲۵	حیرت انگیز نمائش
۲۲۸	مستعین کی معزولی

پانچواں باب عہد امام

۲۳۰	سیاسی زندگی
۲۳۱	حکومت پر ترکوں کا قبضہ
۲۳۳	ترکوں کی جہالت
۲۳۳	حکومت کی ناکامی
۲۳۵	اسلامی سرزمین کے حکام
۲۳۷	عباسی حکومت سے نفرت
۲۳۹	علویین پر مظالم

۲۴۰	اقتصادی محاصرہ
۲۴۱	علویین کے خلاف پروپیگنڈہ
۲۴۸	علویوں کی گرفتاری
۲۴۹	مخفیانہ زندگی
۲۵۰	یحییٰ کا قیام
۲۵۳	امام حسینؑ کی قبر کا انہدام
۲۵۶	مسلمانوں کو زیارت حسینؑ سے روکنا
۲۵۷	متوکل کی سرزنش
۲۵۹	اقتصادی زندگی
۲۵۹	متوکل کے اخراجات
۲۶۰	برکوار کی دعوت
۲۶۱	جشن بیعت
۲۶۳	کنیریں
۲۶۳	مجلس
۲۶۷	البرج
۲۶۹	السلیم
۲۶۹	شبداز
۲۷۰	مختار
۲۷۰	واثق
۲۷۰	الغرد